

Barns ledarskap

För en vidgad vokabulär genom skiftande exempel

David Cardell

Sammanfattning

Denna artikel behandlar barns ledarskap. Syftet är att uppmärksamma relationer mellan barn och ledarskap och att vidga vokabulären kring barns ledarskap. Inledningsvis behandlas betydelser av barns ledarskap utifrån forskning som fokuserat på förekomsten av informellt ledarskap inom institutioner som förskola och skola. Här noteras att forskningen ger en begränsad förståelse av barns ledarskap och detta aktualiserar behov av teoretiskt utvecklande studier på området. Föreliggande artikel introducerar variationsrika exempel på barns ledarskap och därigenom öppnas möjligheter till att förstå fenomenet som ett aktuellt, svårgripbart och omtvistat fenomen. I artikeln uppmärksammas betydelser av formellt ledarskap inom idrottsorganisationer jämte populärkulturens *Baby-bossen* och *Tonårsbossen*. Dessa exempel låter utkristallisera två typer av ledarskap, det ekonomiska respektive det demokratiska. Artikeln aktualiserar avslutningsvis möjligheter till en empiriskt grundad förståelse som låter oss teoretisera barns ledarskap och ledarskap-för-barn i olika sammanhang utifrån diskussioner om agency inom barndomssociologin.

Abstract

This article deals with children's leadership. The aim is to draw attention to relations between children and leadership and to broaden the vocabulary about children's leadership. Initially, descriptions of children's leadership in research is discussed. It is noted that research provides a limited understanding of children's leadership and this necessitates theoretical development. This article introduces examples of children's leadership and shows that the phenomenon could be understood as challenging and sometimes controversial. It draws attention to the importance of formal leadership in sports organizations, to popular imaginaries including *The Boss Baby* and the *Teenage Boss*, as well as to controversial leadership programs in the education system. Two types of leadership, economic and democratic leadership, are identified through the examples in focus. Finally, the article highlights the possibilities of empirically based understandings that allow us to scrutinize children's leadership and leadership-for-children in different contexts based on discussions about childhood and children's agency.

Introduktion

I föreliggande artikel behandlas barns ledarskap. En ambition är att belysa barns ledarskap som ett angeläget och variationsrikt fenomen, vilket ges utrymme i en rad

olika sammanhang – med seriositet liksom genom humoristiska gestaltningar. Inom svensk idrott och föreningsliv utgör barns ledarskap ett utvecklingsområde och behandlas i utbildningsverksamhet liksom i utvärderingar av ungas delaktighet (Peters-

son et al. 2016; Trondman 2005). Vi kan se ett intåg av ledarskapsprogram i svenska skolor med inspiration från en amerikansk modell – baserade på idéer om hur vuxna individer ska nå framgång inom näringslivet (se t.ex. Jelmini 2013). Innan det är dags att behandla möjliga betydelser av barns ledarskap mer ingående finns skäl att kortfattat lyfta några exempel för att belysa föreliggande studies intresseområde.

I vardagliga sammanhang – i nyhetsmedier, skola och familjeliv – används olika uttryck som associerar barn och ungdomar med förmågor och ageranden som hör ledarskap till. Det handlar exempelvis om begrepp som gängledare, ledartyp, mobbare och översittare. Andra uttryck porträtterar barn i en sorts oklart gränsländ gällande om de styr eller går emot vuxnas vilja, då de sägs sakna gränser, är olydiga och bångstyriga (Dolk 2013). Till detta kommer formuleringar som handlar om att barnen har tagit makten, eller att de rentav utgör kung och drottning, likväl att de agerar som ”små tyranner” (se t.ex. Eberhard 2013; Juul u.å.; Winterhoff 2014). På konsumtionsområdet influerar eller styr barn rentav familjens inköp (Bertol et al. 2017; Hjalmarson 2007). Barns inflytande och makt kan således betraktas som något problematiskt eller som något positivt.

– *Poängen här är således inte att utgå från en definition av barns ledarskap.*

Det förekommer hyllningar av barn och unga vilka genom sitt inflytande och påverkan framstår som förebilder. Den tonårige fredspristagaren Malala har exempelvis i positiva ordalag omnämnts som ”världsledare” (*He named me Malala* 2016). Barns ledarskap aktualiseras alltså på olika sätt,

vilket exempel från populärkulturen illustrerar. Klassikern *Flugornas herre* (Golding 2010) låter läsaren ta del av hur en grupp pojkar (vissa på de mest brutala sätt) hanterar tillvaron efter en olycka på en öde ö som under en tid är fri från (kapabla) vuxna. Detta skapar konflikter om vem som ska leda gruppen. Ledarskap blir här ett praktiskt och etiskt problem som effektivt låter sig avhandlas genom bilder av barn och olika tänkbara positioner: tydliga auktoritära hierarkier ställs emot allas inflytande och medbestämmande. Huruvida barn och unga är tänkbara och lämpliga som ledare är även fokus i *Tonårsbossen*, ett aktuellt ”reality”-teve-koncept som har spritts till en rad länder och ger en inblick i hur ungdomar bestämmer över familjeekonomi och konsumtion. I nedanstående återkommer jag till *Tonårsbossen* liksom till en animerad film med titeln *Baby-bossen*. Genom dessa exempel bidrar artikeln till en orientering kring vad barns ledarskap kan handla om.

En explorativ ambition i denna artikel är att belysa vad barns ledarskap kan tänkas vara för att inleda en tvärdisciplinär diskussion om frågor om makt och agency, angelägna inom både barndomssociologin (Oswell 2013) och inom ledarskapsforskning (Raelin 2016). Förhoppningen är att detta bidrag kan öppna för forskning om barns ledarskap som genererar kunskap om barn likväl som ledarskap, vilka i huvudsak hittills studerats på olika håll och inom åtskilda discipliner. Artikelns centrala syfte är att öppna upp möjligheten till forskning om barns ledarskap. Detta utifrån en introducerande skissering av möjliga material och teoretiska infallsvinklar. Två frågor fokuseras för att utveckla en förståelse för barns ledarskap: *Hur kan barns ledarskap beskrivas? Hur kan relationen mellan barn och ledarskap förstås?* Dessa frågor låter sig inte besvaras i någon fullständig eller slutlig

mening. Ambitionen är relativt modest med en inledande analys som aktualiserar möjligheter till teoretiska och empiriska undersökningar.

I följande avsnitt beskrivs det arbetssätt som ligger till grund för analys och framställning. Därefter introduceras internationell forskning om barns ledarskap vilket skapar förutsättningar för möten över disciplinära gränser. Forskning om barn möter ledarskapsstudier, vilket svarar upp mot en eftersökt dialog som överskrider barndomsforskningens gränser (se Punch 2016). Efter genomgången av forskning följer en studie i hur barns ledarskap tar sig uttryck i olika material med fokus på betydelser av ledarskap inom svensk idrott. Här uppmärksammas exempel på *demokratiskt ledarskap*, samt därefter *ekonomiskt ledarskap* såsom det gestaltas i en spelfilm och en "reality"-serie. I artikelns avslutande diskussion lyfts möjligheter till fortsatta studier av barns ledarskap och *ledarskap-för-barn* (i idrottsorganisationer och skola) med grund i barndomssociologiska begrepp.

Barns ledarskap som bricolage

Denna studie befinner sig i ett skede där det är angeläget att utveckla kunskap om barns ledarskap och att skissera en agenda för fortsatt arbete. Utifrån de ovan anförda exemplen tycks barns ledarskap handla om ett disparat fenomen. Än mer svårfångat blir området sannolikt om vi vidgar intresset till barn *och* ledarskap, som kan innefatta allt från lärares ledarskap och aspekter av föräldraskap – där ledarskap utövas i barns sammanhang. Det är därmed rimligt att här avgränsa undersökningen till att ställa frågor om just barns ledarskap. Är barns ledarskap att betrakta som något specifikt och sammanhängande? Har vi att göra med ett fenomen som kan innefatta allt från

"små tyranner" till "världsledare"? Denna artikel skapar en förståelse för hur olika betydelser associeras med barns ledarskap.

Studien baseras på Ehn och Löfgrens (2012: 19) kulturanalytiska bricolagemetod som ger forskaren möjligheter "att konfrontera vitt skilda material med varandra". Bricolagemetoden ger en öppen ingång till att starta en undersökning (se mer anspråksfulla alternativ hos Kincheloe 2001). Ehn och Löfgren (2012) menar att ansatsen ger utrymme åt ett utforskande av olika material och spridda observationer, liksom rörelse på bredden gällande vetenskaplig litteratur – bortom en avgränsad disciplin (se även Ehn et al 2016). Föreliggande artikels utgångspunkt är med detta tvärvetenskaplig (se Ehn et al 2016; Kincheloe 2001, 2005).

Teoretiskt hämtas inspiration från Annet Marie Mols (2002) empiriska filosofi i vilken begrepp inte nödvändigtvis är avgränsat exklusiva, utan kan innefatta olikhet och flertalighet – barns ledarskap kan alltså inbegripa olikhet och variation, eller rentav konfliktfyllda betydelser. Poängen här är således inte att utgå från *en* definition av barns ledarskap. Barns ledarskap betraktas istället som empiriskt konstituerat på olika sätt. Mol ger med Ehn och Löfgren en utgångspunkt för att sammanföra olika versioner av barns ledarskap till ett bricolage – en sammansättning av exempel. Arbetssättet där olika betydelser av barns ledarskap förs samman genererar vad som kan kallas ett textens bricolage (Lynch och Woolgar 1988: 108). Det innebär att en "röra" av olika material inhämtats, lästs och ställts samman (Lambotte och Meunier 2013). Bricolagemetoden innebär här en kreativ användning av exempel (Hammersley 2004) utifrån naturligt förekommande data som ger en grund för teoretiskt arbete (Silverman 2013: 55).

Exempelområden på barns ledarskap som innefattas i artikeln är: forskning, populärkultur, idrott och utbildning. I det första fallet är redogörelsen bred med en generell ambition, då internationell forskning inbegrips. De följande områdena innefattar en tydligare selektion av exempel som av nödvändighet är begränsad. Här har exempel uppmärksammas genom internetforum (om idrottens ledarskap), tevetittande (om konsumtion och ekonomi) och genom att diskutera området med kollegor. Det finns således möjligheter till fördjupning, mer systematiska studier liksom utvidgade undersökningar till andra områden.

Med grund i Fortuns (2009) frågebatteri för etnografiska studier av text har följande frågor varit vägledande för att närma mig barns ledarskap och tänka kring dess betydelser: Hur görs ledarskap till något som har med barn att göra? Vilka barn är aktuella för ledarskap? Vad grundas texter i (handlar det exempelvis om vetenskapliga ambitioner som ger tyngd åt bevis, eller om anekdoter eller liknande)? Är texten specifik eller inrymmer den anspråk av generell/universell karaktär? Frågorna har varit till stöd för att skapa en bild av hur barns ledarskap ges mening. De sätter fokus på förbindelser mellan barn och ledarskap, i denna artikel genom böcker och rörligt audio-visuellt material. Frågorna aktualiserar anspråk och antaganden, såsom barns ledarskap som problem/möjlighet/realitet.

Forskning om (barns) ledarskap

Ledarskapsforskning fokuserar på vuxna, ofta manliga, figurer som kan tillskrivas hjältestatus (se t.ex. Kudo et al. 2012; Sveinsson och Alvesson 2010: 71). Barns ledarskap har studerats och teoretiserats i begränsad omfattning (Mawson 2011: 327). Forskning om barns ledarskap beskrivs och

problematiseras i en aktuell översiktsstudie (Cardell kommande). I studien görs en systematisk genomgång av internationell forskning utifrån sökningar i sju databaser och en genomgång av centrala böcker och tidskrifter. Sökningen resulterade endast i tio empiriska undersökningar som fokuserar på barns ledarskap. Dessa studier behandlar ledarskapets uttryck, informellt och inom ramen för förskola och skola (se t.ex. French et al. 1986; Lee et al. 2005; Li et al. 2007; Mawson 2010, 2011). Betydligt fler studier handlar om barn och ledarskap – dvs. med fokus på lärare och vuxnas ledarskap, i relation till barn. Resultaten i översikten summeras här kortfattat och lyfts samtidigt in i en diskussion om möjligheter att behandla ledarskap på olika sätt. Därefter avhandlas kritisk forskning om ledarskap i relation till studier av barn och barndom.

De empiriska studierna som uppmärksammas i översikten visar hur barn agerar som ledare i lek, fritidsverksamhet och utbildningsmoment samt betydelser av personlighetsdrag för ledarskap (Cardell kommande; Kudo et al. 2012; samt bidrag i antologi redigerad av Murphy och Reichard 2011). Forskningen intresserar sig för utveckling som leder till ledarskap, vilket med barndomssociologins begrepp kan benämnas som ett fokus på "becoming" (Lee 2001). De empiriska studier som finns att tillgå genom internationella forskningsdatabaser behandlar barn i åldrarna 1–5 och 7–11 och återfinns inom forskning om förskola samt inom psykologi, och har genomförts i europeiska länder, Nya Zeeland, Japan samt USA. I översikten noteras att barn(doms)-forskare inte har intresserat sig för ledarskap (åtminstone inte i dessa termer) och att ledarskapsforskare inte har studerat barn eller tillhörande frågor om ålder (se även Kavanagh 2013). Det kan här noteras

att en handfull svenska forskare skrivit om ledarskap inom idrottens värld som i flera fall innefattar ungdomar under 18 år, inom ramen för utvärderingsuppdrag av specifika verksamheter (se t.ex. Larsson och Meckbach 2012; Meckbach och Larsson 2012; Petersson et al. 2016; Redelius et al. 2004; Trondman 2005).

Forskningens fokus skapar sammantaget ett fokus på individers utveckling och avgränsade situationer i förskola, skola och i vissa fall fritidsverksamhet. Däremot berörs inte sociala strukturer, diskurser eller vidare relationer som kan tänkas betydelsefulla (såsom de mellan barn och vuxna). Att vuxna inte synliggörs i större omfattning blir problematiskt då de institutioner som möjliggör ledarskap till stor del är beroende av vuxensamhället (i detta fall handlar det om förskola och skola som den tidigare forskningen skriver fram). Liknande tendenser kan skönjas i studier av agency där barns kapaciteter betonats i frånvaro av vuxna (Esser 2016: 50). Genom att endast fokusera på barn riskerar forskare att skapa en idealiserad bild av ledarskap – som något som bara involverar barn och som tar plats i observerbara situationer, vilka experimentellt avgränsats och iscensatts av forskare. Denna typ av frågor relaterar till en diskussion om fokus som förs inom ledarskapsforskning, med betoning till relationella aspekter och vikten av att studera ledarskap som något som konstitueras tillsammans av ledare och följare (se t.ex. Jackson och Parry 2011).

Kritiska ledarskapsstudier skiljer sig från den individorientering som är framträdande i studier av barns ledarskap. Det handlar alltså om två alternativa sätt att betrakta ledarskap. Trots vissa överlappande intressen inom kritiska ledarskapsstudier och barndomsforskning kring agency och relationer refererar forskare inom områdena i

dagsläget inte varandra (Cardell kommande). Makt är även ett angeläget område för kritiska forskare med fokus på ledarskap (Alvesson och Spicer 2012; Tourish 2013, 2014). Att fokusera på makt är relevant då ledarskap baseras på relationer som kännetecknas av en asymmetri, exempelvis mellan vuxna och barn eller ledare och följare. Teoretiskt ser jag också möjligheter i form av begrepp om agency och makt som intresserar barn(doms)forskare likväl som ledarskapsforskare (Carroll et al. 2008; Oswell 2013; Raelin 2016; Smith 2012; Tourish 2014; Walker 2017). Även om kritiska ledarskapsforskare liksom organisationsforskare inte varit särskilt intresserade av barn eller ålder så har en agenda för att studera barn, organisation och ledarskap lagts fram i vilken empiriska studier eftersöks (Kavanagh 2013: 1488).

Om ledarskap – med kritiska ledarskapsstudier – betraktas som något som iscensätts i relationer som präglas av makt kan barn bli intressanta oavsett om de agerar som ledare eller följare. Detta relationella intresse medger i sin tur att barns ledarskap förstås i förhållande till vuxna. Tänk här på skolans sammanhang och hur olika yrkesgrupper möjliggör och begränsar barns möjligheter till ledarskap, liksom formar önskvärda sätt att vara en ledare på, genom att framhäva vad som utgör "goda förebilder" och vad som är oönskat (mobbare, översittare, osv.). Kritiska ledarskapsstudier och barn(doms)studier kan närma sig varandra för att pröva och vidga begrepp om ledarskap utifrån barns praktiker och sammanhang där ledarskap iscensätts och motiveras av olika skäl. En möjlighet är att införliva begrepp om agency och makt som medger en förståelse av barns ledarskap som något relationellt och situationellt; jag tänker här på exempelvis tunn/tjock (Klockner 2007) eller taktisk/strategisk agency

(Honwana 2005), vilka kan ge en nyanserad ingång till studier av hur ledarskap och följarskap relateras och sätts samman – ibland kan ledarskap vara starkt, ibland svagare, ibland förändras från det ena till det andra (kanske med tilltagande ålder, eller beroende av situation).

Föreliggande studie närmar sig barns ledarskap utifrån det relationella intresset inom kritiska ledarskapsstudier, som inbegriper samhällsvetenskapliga begrepp som struktur och diskurs. Det är formuleringar, sätt att argumentera för barn som ledare och de tillhörande figurer som gör dessa rimliga och sannolika som intresserar mig. En sådan ansats låter mig lämna experimentella sammanhang av fabricerad karaktär som beskrivits i den tidigare forskningsöversikten, för att istället söka betydelser där barns ledarskap förekommer "naturligt" (Silverman 2013) inklusive de sammanhang där uppenbart konstruerade bilder av barn som ledare och liknande förekommer (populärkulturen). Ledarskap aktualiseras därmed som studieobjekt i informella sammanhang liksom i formella organisationer. Ambitionen här är liksom inom forskning om barn och barndom också att mer generellt fokusera på vad barn gör och under vilka villkor som de verkar (snarare än vad de tänks bli: möjligen "framtida ledare"?).

Det är dags att röra sig till ett utforskande av exempel på hur barn agerar och (enligt somliga) bör agera som ledare, vilket här inbegriper fritidsaktiviteter, idrott, barn(figurer) i populärkulturen och marknadsrelaterade frågor. Jag vill med detta material närma mig brett tillgängliga skildringar i form av texter och filmer vilka enligt forskare ger oss lärorika lektioner i vad ledarskap kan vara (Jackson och Parry 2011). Följande exempel har inte sökts upp systematiskt, utan de har på olika sätt – genom mer eller mindre aktiva val som tangerar en

slumpmässighet – blivit en del av mitt liv som idrottsintresserad och konsument av film och teve, vilket genererat möjligheter till fördjupade analyser (för liknande utgångspunkt, se Sotirin et al. 2007: 250). Valet av material kan betraktas som strategiskt då det medger en diskussion om ledarskapets skiftande innebörder och således kan skapa en grund för vidare studier och därtill ger en inledande möjlighet till att vidga vokabulären. De här valda materialen inbegriper en instruerande sida i form av att jag närmar mig läromedel. Tillsammans medger dessa material en diskussion om olikartat ledarskap, eller variationer, som utmanar återkommande skildringar av ledarskap som något sammanhängande (Svenningsson och Alvesson 2010: 95f). Vad för ledarskap aktualiseras då i sammanhang där barn agerar som ledare?

Ledarskap och betydelsen av demokrati och tilltagande ålder

Inom svensk idrottsrörelse leder barn och unga olika verksamheter. De kan leda olika träningspass men också sitta i styrelser eller utskott i föreningar. Ett uttryck för denna typ av engagemang är utbildningsmaterial som riktas till unga ledare – exempelvis böckerna *Ung ledare* (2003), *Ledarskap för unga i ridsporten* (Thorell 2015) och *Unga leder unga* (2013). Den sista titeln används av sedan omkring fem år tillbaka av Svenska Skolidrottsförbundet i utbildningar för barn och unga i ledarskap. Denna utbildningsverksamhet sägs ge "barn och ungdomar föreningskunskap och uppmuntrar dem att bli ledare" (webb 3). Kursverksamheten har under de senaste åren inbegripit tusentals av förbundets uppskattningsvis 150 000 medlemmar, vilka organiseras genom 26 distrikt och ca 1 300 föreningar som i huvudsak finns vid landets skolor. Föreningarna

som kallas skol-IF utgör "barn och ungas egen förening" (webb 3).

Unga leder unga (2013) omfattar 182 sidor indelade i tio kapitel och har tryckts i 5 000 exemplar. Utbildningsmaterialet behandlar olika ämnen som träningstekniska frågor, kost, arrangemang, delaktighet och inflytande, värderingar, demokrati och fair play samt det "praktiska ledarskapet". Det handlar inte om en specifik idrott utan om generella frågor inom idrott och fysisk aktivitet. Utbildning genomförs utifrån bokens tre åldersindelade spår som täcker in 10 till 19 år gamla barn och unga (Anna Karlgård, Svenska Skolidrottsförbundet, personlig kommunikation).

Genom Skolidrottsförbundets webbplats och sidor på Facebook sprids bilder av barn som läser *Unga leder unga* liksom bilder där boken sätts i förhållande till siffror gällande medlemmarnas genomgångna utbildning. På webben förekommer bilder av barn som håller upp boken och intyg för en genomgången kurs med samma namn som boken. På ett distrikts webb ackompanjerar en bild av bokens framsida siffror med antalet utbildade ungdomar under perioden 2014–2016. Dessa framställningar utstrålar stolthet kring utbildningen. Det är inte konstigt då den relaterar till flera aktuella ideal: barn kan och får bestämma, det sker inom demokratiska organisationer och med grund i den kunskap som utbildning tillhandahåller.

Unga leder unga beskriver ett idealt ledarskap. Det är inte en empirisk redogörelse eller analys av vad som sker i olika föreningar. Barns och ungas initiativ skrivs fram – det handlar om att det är upp till dem att få saker att ske i föreningen. Föreningen skrivs fram som demokratisk i och med att "alla ska få vara med och bestämma" (s. 48). I det gröna spåret som vänder sig till de yngsta betonas möjligheter att påverka "ensam

eller tillsammans med dina kompisar" (s. 43). Det handlar då inte nödvändigtvis om att ta direkta beslut, utan om möjligheter till att få andra att ta dessa beslut. 10–12-åringar förväntas genom det gröna spåret fokusera på hur "skolans idrottsförening" fungerar (s. 6). Ledarskap betonas här inte särskilt utan lyfts fram på ett mer omfattande sätt i det blåa (13–15 år) samt det röda (16–19 år) spåret. I det röda spåret betonas att det inte bara är äldre som ska bestämma, utan att de unga "utgör förmodligen den största delen av föreningen och bör därför i större utsträckning vara med och styra den." (s. 49). Ålder blir betydelsefull här i fråga om kunskap och makt – vem som förväntas läsa och kunna vad, och hur personer i olika åldrar förväntas förhålla sig till varandra.

Bokens breda tematiker förenas med en åldersindelning. Det innebär att bokens kapitel är av relevans för alla åldrar men att de särskilda "spåren" inom dessa ger en åldersberoende fokusering. Trots bokens breda fokus på demokrati och medbestämmande förväntas inte alla barn läsa alla de delar som handlar om ledarskap. Detta innebär en uppdelning mellan grundläggande och avancerade kunskaper som hänger ihop med en förväntad progression grundad i kronologisk ålder. 13–15-åringar skrivs genom det blåa spåret fram genom ledarpotential och är därmed till för den som "vill bli ledare i högstadiet" (s. 6), medan det röda ska göra deltagaren "beredd att kliva ut i din ledarroll till fullo." (s. 7).

I ett kapitel behandlas inflytande och delaktighet. Där riktas uppmärksamhet mot åldersskillnader och ledares position: "Tränarna är lite äldre än vad du och dina kompisar är, och de i styrelsen och kommittéerna i föreningen är kanske ännu lite äldre" (s. 42). Inga specifika siffror anges men en bild av en pojke och en äldre man ger en kontrastrik ledtråd gällande äldre le-

dare och yngre deltagare/följare. Bilden ackompanjeras av en text där det står att barn kan "komma med förslag och påverka er tränare" (s. 44). Annorlunda är det blå spåret där "tränare och ledare" är en roll som intas av barn själva i förhållande till "yngre eller jämgamla ungdomar" (s. 45). Här blir ledare och tränare skild från andra barn, men inte nödvändigtvis med ålder som grund.

Ett kapitel i *Unga leder unga* handlar om praktiskt ledarskap. Kapitlet beskriver i generella termer vad som anses vara goda ledaregenskaper med hänvisning till vad barn tycker. Här berörs frågor om önskvärda egenskaper hos ledare (grönt spår), ledarstilar (auktoritär, demokratisk, låt-gå, situationsanpassad ledarstil; s. 56) och inlärningsstilar och pedagogiska metoder (blått spår), samt "tips på hur du kan utvecklas som ledare" (rött spår) (s. 53). Ledaren ska vara förberedd, planera och vara rättvis, engagerad, ge beröm, kunna lyssna, och vara pedagogisk (s. 54f; se även s. 65). Inga av dessa egenskaper skrivs fram som förbehållna barn eller vuxna. Det är ett uppmuntande ledarskap som skrivs fram, kontra ett som betonar negativa prestationer. Trivsel och positiva känslor blir en del i argumentationen för detta, vilket också inbegriper läsaren genom ett du-tilltal med ett tydligt exempel som söker ställningstaganden: "Vilken ledare trivs du bäst med?" (s. 57).

Ledarens stora ansvar skrivs fram i det blåa spåret, där anpassning till de aktiva betonas (s. 59), jämte att hantera och lösa konflikter, ombesörja säkerhet (s. 61), samt att agera föredömligt (s. 61f). Inom de blå och röda spåren är det viktigt att som ledare "lära sig att känna igen normer för att kunna ha ett bra klimat i sin grupp" (s. 31, se även 37f, 60). Det röda spåret betonar nivåanpassning av "exempelvis lekar", så att "alla trivs och vill komma på träningar och

andra sammankomster" (s. 32), ledarens ansvar för att alla ska kunna delta (s. 33, 35, 39) och att det ledaren säger och gör är viktigt då de aktiva "med all säkerhet tar efter dig" (s. 33). Det röda spåret beskriver på ett konkret sätt att ledarens uppdrag är att "planera, organisera, leda och kontrollera ett antal individer samt mobilisera och få alla i gruppen att sträva mot samma mål." (s. 66). Vi kan med detta se att boken domineras av argument om att barn/unga kan leda varandra och skapa goda förutsättningar för verksamheten.

Det röda spåret argumenterar för att goda ledaregenskaper enligt forskning – oklart vilken – handlar om ansvarstagande, eftertänksamhet, flexibilitet, handlingskraft, pålitlighet och uthållighet, och att det enligt barn handlar om att vara snäll, rättvis, glad, positiv, att förklara bra, hålla ordning (s. 65). Konkret så ägnar sig ledaren som den skrivs fram i det röda spåret åt att "lära ut" men också att "förmedla idrottens grundläggande värderingar" (s. 39). I det röda spåret görs en distinktion mellan aktivitetsledare och organisationsledare, vilket handlar om en uppdelning mellan verksamhet och styrelse eller arbetsgrupper (s. 48).

Idealt sett så tycks barn och unga agera ledare och styra verksamheten – genom aktiviteter och i styrelsearbete. Alla medlemmars rösträtt skrivs fram (s. 71). Boken uppmärksammar också åldersberoende problem för ledare, såsom skeptiska föräldrar som tvivlar på ungas förmåga till att ta ansvar eller praktiska spörsmål som att kunna boka lokaler (s. 46). Här beskrivs så kallade "vuxenstöd" som en resurs som finns där vid behov, som gärna ska vara någon "du redan har en relation till" (s. 46f; se även s. 149). Vuxenstöd blir här en länk mellan verksamhet och världen utanför. Boken belyser således ledarskap som något som möjliggörs med stöd från vuxna och

som grundas i möjligheter till samarbete över generationsgränser.

- *Det är ett uppmuntrande ledarskap som skrivs fram, kontra ett som betonar negativa prestationer.*

Sammantaget ger *Unga leder unga* en bild av möjligheter att agera utifrån barns ideal om en god verksamhet likväl som forskningsrön. Att lyssna in andra blir här viktigt jämte den formella rätten till medbestämmande genom föreningsdemokrati. Boken är normgivande i skrivningar om vad som är en god verksamhet och vad som är önskvärda beteenden. Den möjlighetsskapande och tillsynes platta organisation som skol-IF tycks vara inbegriper barn/ledare och vuxna/ledare/stöd. Det räcker utifrån bokens budskap inte att lyssna in vad andra medlemmar i skol-IF vill eller önskar, utan här framträder också betydelsen av omvärldsrelationer samt att förhålla sig till kunskap och övergripande demokratiska värden i samhället.

Då *Unga leder unga* betraktas som ett textens bricolage blir det möjligt att tänka på att ledarskap här görs till olika saker som förekommer jämte varandra, utifrån de steg som knyts till ålder: det blir något att bekanta sig med genom utbildning, att pröva på och utöva, liksom att ansvara för i demokratisk anda. Boken är med och skapar en väg för ledarskap som kommer att erbjuda olika möjligheter i takt med att barn växer med uppgiften och blir äldre (likt att färgerna som ringar in åldrar används för att beteckna svårighetsgrader inom alpin skidåkning). Denna ålderns betydelse för nya och vidgade möjligheter till ledarskap kan relateras till begrepp om agency som ett kontinuum, med en rörelse från relativt begränsade möjligheter för påverkan till allt

mer omfattande – från tunn/taktisk agency till en "tjockare" strategisk dito (Honwana 2005; Klocker 2007). Det kan också tänkas som ledarskap som "görs" på olika sätt (se Mol 2002), beroende på hur utbildningsmaterial kommer till användning i praktisk bemärkelse med grund i åldersindelning.

Med betoningen till barns möjlighet att påverka och att välja sina organisationsledare blir demokrati en viktig fråga. *Unga leder unga* föreslår ett ledarskap som är av relevans för barn och unga som har en demokratisk förankring. Det finns möjligheter till att agera på olika sätt som ledare, men i boken betonas samtidigt idrottsrörelsens värden, ett gott klimat och det betydelsefulla i att deltagarna ska finna sådan glädje i verksamheten att de vill återkomma. Därmed tycks auktoritära, oförutsägbara eller "maktgalna" inslag fjärran från de ideal som skrivs fram i boken. Ledaren blir härigenom idealt någon som är en del av föreningen, som intar positioner i utskott och styrelser, som utgör en särskild förebild för andra barn. Andra kan lära av den som står förebild för framtidens ledarskap. Om denna form av ledarskap innefattar ett förhållningssätt till tid som bygger på utveckling och *följsamhet* så ska vi i nästa del bekanta oss med former av ledarskap som inbegriper en sorts *chockeffekt*.

Ekonomiskt ledarskap och konsumtionens kraft

Tonårsbossen är en realityserie i vilken tonåringar tar över ansvaret för sin familjs ekonomiska beslut. Serien – även kallad *Teenage Boss* – har sitt ursprung i Norge, där NRK sände två hela säsonger med en tredje på gång under 2017 (webb 2). Formatet är spritt till en rad länder där det antingen spelats in och sänds eller väntas spelas in: Danmark, Finland, Italien, Sverige, Tjeckien,

Tyskland och Ukraina. Det ska också ha sålts till Frankrike, Storbritannien, Spanien och USA (webb 4). Den svenska versionen har sänts under två säsonger. I en beskrivning hos programdistributören DRG beskrivs formatet som fokuserat på tonåringars konsumtion, och det framkommer även att det finns lärdomar att dra: "The ultimate goal is to teach the teen (and their family) how to spend the money at hand in a sensible, balanced way." (webb 1). Forskare har benämnt programmet som fostrande infotainment (Puijk 2014: 32, 36) vilket tar fasta på seriens lärdomsambitioner likväl som dess underhållande kvaliteter. Här blir underhållning och information betydelsefulla i relation till tonåringens ledarskap som fokuseras med ett intresse för deltagarnas roller och handlingsmöjligheter.

I det första avsnittets inledning ger programledaren – Charlie Söderberg – en beskrivning av att alla tonåringars dröm i Sverige är "mer pengar" och att serien förverkligar denna. Programledaren nämner att tonåringarna ges ett stort ansvar och att programmet bygger på att rollerna mellan föräldrar och deras barn här är helt ombytta – under en månads tid. Det är således tonåringen som förfogar över de ekonomiska medlen som finns att tillgå och har möjlighet att spendera dessa efter egna önskemål. Föräldrarna kan ges en månadspeng eller liknande. Det handlar i programmet om löpande inkomster och utgifter som spenderas. Huvudpersonen ges alltså inte en position där sparkonton töms eller hus och egendom säljs.

Titelsättningen av avsnitten illustrerar att tonåringarna begränsar övriga familjemedlemmars utgifter (särskilt föräldrarnas), samtidigt som de maximerar sina egna medel: "Allan ger sin mamma 200 kronor i månadspeng" (S01E05), "Tonårsbossen Elin ger sig själv 15 000 kronor i månadspeng"

(S02E03). Serien gör också poänger av att unga inte nödvändigtvis agerar klokt eller rationellt med de tillgängliga pengarna – "Felicia fyller frysen med gurka och köper dyr mössa till hästen" (S02E08).

De ombytta rollerna och betoningen av vissa av tonåringarnas minst sagt udda val ger programmet en karnevalisk touch där rutiner bryts för det oväntade. Programmet fokuserar på osäkerhet och föräldrarnas otrygghet medan tonåringarna många gånger tycks säkra och bekväma i att ta beslut. Det är en sorts omvandling och obalans som relaterar till Skeggs (2009: 640) analys som visar att realityteve erbjuder nöjsamma möjligheter till att beskåda det oväntade. Programmet kan här sägas iscensätta en typ av experimentell ekonomi där frågor om vad som ska hända – och köpas härnäst – aktualiseras.

Tonårsbossen ger en bild av hur föräldrarnas planerade hushållning ersätts av en impulsstyrd och njutningsorienterad ordning i vilken tonåringens shopping och nöjen står i fokus. Serien betonar att familjens pengar förväntas ta slut innan månaden är över. Den innehåller även inslag där tonåringar ventilerar ambitioner om en ordnad hushållning (med budgetarbete och betalning av räkningar). Kanske krävs båda dessa delar för samtidig underhållning och en betoning av lärdomsambitioner som innebär att tonåringarna kan uppnå en förbättring under månaden; där de går från slösaktiga typer till att bli klokare, planerande och mindre impulsstyrda och därigenom närmar sig det ansvar och den rationalitet som hittills burits upp av föräldrarna.

I slutet av avsnitten summeras månadens utgifter i ett möte mellan tonårsbossen och föräldrarna. Detta sätter också punkt för projektet. Tonåringarnas erfarenheter under månaden leder till samstämmiga avslut där barn och vuxna talar om att den

normala ordningen är den eftersträvan-svärda; en ordning där vuxna har ansvar och gör prioriteringar. Genom att programmet återkommande framställer månaden som lärarik görs det temporärt omförhandlade ledarskapet relevant även efter program-mets slut. Konsekvensen är att programmet inte bara fokuserar på det nöjsamt prövande utan också på att unga tar ansvar och lär sig av sina misstag.

Tid är en central aspekt när tonåringen görs till en boss. Flera dimensioner aktualiseras genom programmet: den normala och vardagliga tiden där föräldrar styr över ekonomin, den experimentella tiden av impulser och den av följande lärdom. Rörelsen mellan temporaliteter låter ledarskap bli något skiftande – där barn likväl som vuxna eller föräldrar kan ta ansvar för sig själva och andra samt de resurser som gemensamt finns att tillgå. Är det så att barn och vuxna jämföras? De radikala skiften som iscensätts mellan temporaliteterna föreslår att svaret är nej; samtidigt går det att tänka att avsaknaden av kontraster mellan barns och vuxnas tid för ekonomiska beslut skulle kunna hota de oväntade nöjsamma möjligheterna inom realityteve som Skeggs noterat ovan.

Tonårsbossen är inte unik i sitt fokus på barns och ungas konsumtion, där bortskämda barn under en tid på varierande sätt ges ansvar. Serien *Ung och bortskämd* tangerar liknande tematiker. Program som dessa aktualiserar tonåringars väg mot ett ansvarstagande vuxenliv och berör behovet av att aktivt och gemensamt göra barn kompetenta – en riktning tas mot det önskvärda i form av ansvar och kontroll snarare än impulsstyrning och direkt behovstillfredsställelse. Organisation, rationalitet och ekonomiskt tänkande blir viktigt att utveckla, även för barn (se vidare Sotirin et al. 2007). Det finns därmed en betoning på en önsk-

värd bana av "becoming" eller tillblivelse (Lee 2001). Denna hänger samtidigt ihop med vad som är socialt acceptabelt vilket knyter an till frågor om disciplinering (Turmel 2008: 193–197). Om njutning och tillfredsställelse inledningsvis ges utrymme bidrar programmets upplägg därefter att påvisa hur tonåringar med tiden villigt fogar sig efter en rådande ordning med föräldrarna i det ekonomiska förarsätet. Den dröm om pengar och konsumtion som programledaren tillskriver tonåringarna lämnas just som en sådan; som något övergående där "verkligheten" till slut åter står segrande.

Barns törstande efter pengar och makt gestaltas även i fantasifulla berättelser som den amerikanska animerade familjekomedin *Baby-bossen* (originaltitel *The Boss Baby*). I filmen som gick upp på svenska biografer i april 2017 får vi möta en värtalig bebis – Baby-bossen. Bossen iscensätter strategier för egen vinning liksom för företaget han arbetar och lever för, Baby Corp. Karaktären föddes i en fabrik som drivs av företaget och besitter redan då kännedom om näringslivets logik. Baby-bossen är enligt filmbolagets beskrivning en högst ovanlig bebis som bär kostym, portfölj och är på ett hemligt uppdrag för att "discover why babies are losing their market share of love" (webb 5). I filmen vävs en berättelse om familjeliv och kapitalism samman i vilken det strategiska ledarskapet knyts till det impulsiva spädbarnets person. Genom fantasifulla inslag skapas baby-bossen till en sorts superhjälte-liknande karaktär som genom magisk supervälling får förmågan att agera efter affärsintressen och med slughet kan iscensätta planer mot ett rivaliserande företag.

Baby-bossen illustrerar på ett tillspetsat sätt spänningar mellan barns behov av omsorg och individens sociala aktörskap. I likhet med *Tonårsbossen* spelar tid en avgö-

rande roll här då ledarskap är temporärt snarare än evigt och blir till i förhållande till resurser – vilket i *Baby-bossens* fall innefattar supervälling. Det tycks tacksamt att gestalta barns ledarskap genom provningar och som en form av drömsk underhållning, delvis bortom det verkligas horisont. Ledarskap kan därigenom lokaliseras till fiktionens värld eller fokusera på kortvariga möjligheter att realisera ambitioner snarare än att barns ”lyckade” ledarskap skildras, såsom det kan ta sig uttryck över tid.

Ska *Baby-bossen* betraktas som ett försök till att förpassa barns ledarskap till drömmarnas värld, eller har den något vidare att säga om barns ledarskap? Filmens sammanlänknings av en bebis och den tillsynes vuxne och manliga chefsrollen som innefattar kostym kan ses som ett humoristiskt grepp som i sin absurditet skapar underhållning snarare än leder till seriösa frågor om barns ledarskap. I omöjligheten finns ändå något angeläget som sätter fingret på frågor om hur barns ledarskap kan beskrivas och hur relationen mellan barn och ledarskap kan förstås.

Oavsett skildring iscensätts barns ledarskap som en fråga om förmåga att styra, här med en betoning till ekonomiska resurser och marknad. Ekonomi förstås här som hushållning, både i form av tonårsbossens budgetarbete hemmavid och *Baby-bossens* arbete med att säkerställa andelar på en begränsad marknad. I dessa fall ger sig barn i kast med pengarnas värld och tar till sig attribut som tycks höra vuxna ledare och kapitalister till – portfölj, kreditkort samt en kostym i *Baby-bossens* fall. Detta aktualiserar ekonomiskt tänkande och kapitalistiska drivkrafter som något skapat och till bebisens kommet genom externa krafter (företaget i filmen), delvis separerbart från livets ”naturliga” gång men krävande och svårt att särskilja. Handlingen i båda dessa populär-

kulturella produkter avslutas med att barn skiljs från sitt temporära ledarskap och därigenom lämnar den prövande och betydelsefulla roll de haft för en tid – för att återgå till en position där de tas om hand, med familjens omsorg som ett alternativ som trumfar ett ekonomiskt tänkande hos barn och unga.

Avslutande diskussion

Denna artikel har genom spridda exempel från idrott och populärkultur belyst barns ledarskap som involverande förväntningar gällande barns ansvar och fokus på saker som intresserar dem själva, liksom provningar och utveckling av kapaciteter i ljuset av vuxet ledarskap. Barns ledarskap blir i exemplen beroende av tid och skiften mellan olika positioner. Samtidigt aktualiserar detta betydelsen av ålder som med tiden innebär att ledarskap både tas på allt större allvar (idrottsföreningen) och skapar möjligheter till absurda och kontrastrika bilder (filmens och televisionens värld).

De exempel som lyfts fram ger uttryck för skiftande intressen och politiska projekt som ledarskap bäddas in i. Inom ramen för föreningslivets utbildningsverksamhet är barn involverade i ansvarstagande ledarskap med grund i demokratiska ideal. I underhållningens sammanhang – realityteve och film – har jag belyst exempel där barn likväl ges ansvar, dock med grund i ambitioner av ett annat slag. De senare väver samman underhållning som betonar barns annorlunda prioriteringar som ledare – kontrasterande vuxnas rationella val – och lärdom. Det finns en central skillnad mellan exemplen. Medan föreningslivets ledarskap betonar en tilltagande utveckling där demokratisk representation och ansvar kan tillta för att inbegripa alltfler barn fokuserar populärkulturen på snabba vändningar både i

introduktion och avslut av barns ledarskap. Det senare ger en dramatik till ledarskap som något som kan infalla sig lika snabbt som möjligheterna till det försvinner.

Artikeln har belyst hur tid blir verksam genom skiften mellan ledarskapets temporaliteter – med en indelning mellan barn och vuxna som hänger samman med det ovanliga/karnevaliska respektive det ordinarie. En sådan kontrastrik indelning skapar förutsättningar för att märka ut barn som antingen opassande för ledarskap alternativt som i behov av utbildning för att kunna närma sig redan etablerade ideal om ledarskap, vilket ger ledarskap en tydlig åldersdimension. Då har barn att förhålla sig till vuxnas värld och givna riktlinjer för att på provande och ansvarstagande sätt iscensätta ledarskap. Relationen mellan barn och ledarskap bör därför förstås som beroende av ålder och ses i förhållande till etablerade ideal om (vuxnas) ledarskap.

I artikeln exemplifieras hur ledarskap och dess bilder kan innefatta barn likväl som vuxna, allvar jämte humor, demokrati liksom ekonomi och kapitalistisk profitorientering. En rad alternativ för ledarskap blir då relevanta, vilka inbegriper politiska möjligheter och utmaningar. Om barn och unga önskar att engagera sig i ledarskap, vilket indikerats i tidigare studier (se t.ex. Trondman 2005: 205), aktualiseras frågor om vilket ledarskap detta kan vara. Är det ett ledarskap som handlar om ekonomi och profitsökande, demokrati, om glädjen i att experimentera och pröva ansvarsfulla positioner oavsett agenda, eller något annat? Spretiga och konfliktfyllda anspråk som uppmärksammats i denna artikel visar på att ledarskap i olika versioner kan ha en överlappande och samtidig existens. Det är här möjligt att fånga upp några tänkbara betydelse som texterna ovan låter oss resonera vidare kring:

Utvecklingsorienterat ledarskap (*Unga leder unga*)

Följsamt ledarskap (*Unga leder unga*)

Chockartat och temporärt ledarskap (*Tonårsbossen*)

Experimentellt ledarskap (*Tonårsbossen*)

Absurt ledarskap (*Baby-bossen*)

Kamouflerat ledarskap (*Baby-bossen*)

Punkterna ringar in ledarskap som något som samtidigt kan vara synligt som osynligt, som förefaller absurt men innefattar en logik vilket gör berättelserna begripliga och möjliga att relatera till. De sätter fingret på spänningar gällande tid som blir synliga då barn och ledarskap relateras, som aktualiserar fenomenet som något relevant men samtidigt svårtänkbart – som något som både kan underhålla och vålla huvudbry.

Artikeln har behandlat exempel på prövningar av ledarskapsalternativ inklusive en strävan efter ett jämbördigt ledarskap. I detta uppmuntras barns ledarskap, samtidigt som det villkoras och kontrolleras. Kanske blir detta än tydligare i sammanhang som här lämnas till framtida forskning, i form av ledarskapsprogram som elever ibland annat svenska skolor involverats i – där de skolas i så kallat "självledarskap" och förväntas ta kontroll över sina egna liv. Detta förutsätter distribution av ledarskap till barn – eller ledarskap-för-barn – utifrån skolledningens beslutsposition, vilket på närmast tvångsmässig grund kan underordna barn/elever ledarskapsdiskurser; bland annat sådana som utvecklats i amerikanskt näringsliv – vilket föräldrar i Stockholm också vänt sig emot i fallet *De sju goda vanorna*, ett program som beskrivs i Covey (2015; se Jelmini 2013, för delar av kritik från föräldrar). Program av liknande slag finns också för familjer som söker effektivisera sin tillvaro utifrån principer som utvecklats inom näringslivet (Sotirin et al. 2007).

Denna artikel har visat att barns ledarskap utgör ett bricolage av olika praktiker och ideal, en sammansättning som inte bör betraktas som enhetlig eller utan spänningar. En rad olikheter har uppmärksammats och särskilt relevant tycks det att vidare utforska hur ledarskap konfigureras beroende på organisation och i relation till olika diskurser. Värnar demokratiska organisationer i praktiken att barn ges förutsättningar till ett demokratiskt ledarskap oavsett ålder? Hur färdas ledarskapsideal såsom det om "självledarskap" mellan sammanhang? Vilken roll spelar populärkulturen i skapandet av

ledarskapsideal bland faktiska barn? En rad frågor tycks passande för vad som kan bli ett fruktbart utbyte mellan kritiska ledarskapsstudier och forskning om barn och barndom. Här har några inledande möjligheter skisserats och med det återstår empiriskt arbete och en fortsatt teoretisering som sätter fingret på vad barns ledarskap och ledarskap-för-barn innebär i barnomssociologiska termer av agency och struktur samt i utvecklingen av barntillvända organisationer jämte populärkulturens olika bilder och diskurser.

Referenser

- Alvesson, M. och Spicer, A. 2012. Critical leadership studies: The case for critical performativity. *Human Relations* 65(3): 367–390.
- Baby-bossen*. 2017. Film. Dreamworks Animation.
- Bertol, K. E., Broilo, P. L., Espartel, L. B. och Basso, K. 2017. Young children's influence on family consumer behavior. *Qualitative Market Research: An International Journal* 20(4): 452–468.
- Cardell, D. kommande. Children's leadership: Existing knowledge and future challenges (manus insänt för granskning).
- Carroll, B., Levy, L. och Richmond, D. 2008. Leadership as practice: Challenging the competency paradigm. *Leadership* 4(4): 363–379.
- Covey, S. R. 2015. *De 7 goda vanorna: grunden för personlig utveckling och hållbart ledarskap*. 2. utg., 1. uppl. Stockholm: Lava.
- Dolk, K. 2013. *Bångstyriga barn: makt, normer och delaktighet i förskolan*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Eberhard, D. 2013. *Hur barnen tog makten*. Stockholm: Bladh by Bladh.
- Ehn, B. och Löfgren, O. 2012. Pausens mikrodramatik: En essä om önskad och oönskad avbrott. *Sociologi i dag* 42(1): 15–36.
- Ehn, B., Löfgren, O. och Wilk, R. 2016. *Exploring Everyday Life: Strategies for Ethnography and Cultural Analysis*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield.
- Esser, F. 2016. Neither "thick" nor "thin": Reconceptualising agency and childhood relationally. I: F. Esser et al., red. *Reconceptualising Agency and Childhood: New Perspectives in Childhood Studies*. Abingdon, Oxon: Routledge: 48–60.
- Fortun, K. 2009. Figuring out ethnography. I: J.D. Faubion och G.E. Marcus, red. *Fieldwork is Not What it Used to Be: Learning Anthropology's Method in a Time of Transition*. Ithaca: Cornell University Press: 167–83.
- French, D. C., Waas, G. A., Stright, A. L. och Baker, J. A. 1986. Leadership asymmetries in mixed-age children's groups. *Child Development* 57: 1277–1283.
- Golding, W. 2010. *Flugornas herre*. [[Ny utg.]]. Stockholm: Bonnier.

- Hammersley, M. 2004. Teaching qualitative methodology: craft, profession or bricolage. I: C. Seale et al., red. *Qualitative Research Practice*. London: SAGE: 549–560.
- He named me Malala*. 2016. Film. Fox-Paramount.
- Hjalmarson, H. 2007. *En växande marknad: studie av nöjdheten med konsumtionsrelaterade livsområden bland unga konsumenter*. Diss. Stockholm: Handelshögskolan i Stockholm.
- Honwana, A. 2005. Innocent & guilty. Child-soldiers as interstitial & tactical agents. I: A. Honwana och F. De Boeck, red. *Makers & Breakers: Children & Youth in Postcolonial Africa*. Oxford: James Currey: 31–52.
- Jackson, B. och Parry, K. W. 2011. *A Very Short Fairly Interesting and Reasonably Cheap Book About Studying Leadership*. Los Angeles: SAGE.
- Jelmini, M. 2013. Skolbarn fostras i ledarprogram. *Svenska Dagbladet*, 1 december. <https://www.svd.se/skolbarn-fostras-i-ledarprogram> [171116].
- Juul, J. u.å. "Det du önskar ska du få". http://www.family-lab.se/det_du_onskar_ska_du_faa.asp [171116]
- Karlgård, A. Svenska Skolidrottsförbundet, personlig kommunikation, 2017.
- Kavanagh, D. 2013. Children: Their place in organization studies. *Organization Studies* 34(10): 1487–1503.
- Kincheloe, J. L. 2001. Describing the bricolage: Conceptualizing a new rigor in qualitative research. *Qualitative Inquiry* 7(6): 679–692.
- Kincheloe, J. L. 2005. On to the next level: Continuing the conceptualization of the bricolage. *Qualitative Inquiry* 11(3): 323–350.
- Klocker, N. 2007. An example of "thin" agency. Child domestic workers in Tanzania. I: R. Panelli et al., red. *Global Perspectives on Rural Childhood and Youth: Young Rural Lives*. New York: Routledge: 83–94.
- Kudo, F. T., Longhofer, J. L. och Floersch, J. E. 2012. On the origins of early leadership: The role of authoritative parenting practices and mastery orientation. *Leadership* 8(4): 345–375.
- Lambotte, F. och Meunier, D. 2013. From bricolage to thickness: making the most of the messiness of research narratives. *Qualitative Research in Organizations and Management: An International Journal* 8(1): 85–100.
- Larsson, L. och Meckbach, J. 2012. Unga ledare behöver stöd. *Svensk Idrottsforskning: Organ för Centrum för Idrottsforskning* 21(1): 22–26.
- Lee, N. 2001. *Childhood and Society: Growing up in an Age of Uncertainty*. Maidenhead: Open University.
- Lee, S. Y., Recchia, S. L. och Shin, M. S. 2005. "Not the same kind of leaders": Four young children's unique ways of influencing others. *Journal of Research in Childhood Education* 20(2): 132–148.
- Li, Y. et al. 2007. Emergent leadership in children's discussion groups. *Cognition and Instruction* 25(1): 75–111.
- Lynch, M. och Woolgar, S. 1988. Introduction: Sociological orientations to representational practice in science. *Human studies* 11(2): 99–116.
- Mawson, B. 2010. Gender and leadership styles in children's play. *Australasian Journal of Early Childhood* 35(3): 115–123.
- Mawson, B. 2011. Children's leadership strategies in early childhood. *Journal of Research in Childhood Education* 25(4): 327–338.
- Meckbach, J. och Larsson, L. 2012. *Stödjande miljöer för unga ledare – vilka är de och för vem?* Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Mol, A. 2002. *The Body Multiple: Ontology in Medical Practice*. Durham: Duke University Press.

- Murphy, S. E. och Reichard, R. J., red. 2011. *Early Development and Leadership: Building the Next Generation of Leaders*. New York: Routledge.
- Oswell, D. 2013. *The Agency of Children: From Family to Global Human Rights*. New York: Cambridge University Press.
- Petersson, S. H., Catásus, H. och Danielsson, E. 2016. *Vem håller i klubban?: om demokrati och delaktighet i idrottsföreningar*. Stockholm: Centrum för idrottsforskning.
- Puijk, R. 2014. TV og nett – en produksjonsstudie fra norsk fjernsyn. *Norsk medietidsskrift* 21(1): 24–40.
- Punch, S. 2016. Cross-world and cross-disciplinary dialogue: A more integrated, global approach to childhood studies. *Global Studies of Childhood* 6(3): 352–364.
- Raelin, J. A. 2016. Imagine there are no leaders: Reframing leadership as collaborative agency. *Leadership* 12(2): 131–158.
- Redelius, K., Auberger, G. och Bürger Bäckström, C. 2004. *Ung ledare sökes: en studie av Riksidrottsförbundets satsning på unga ledare*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Silverman, D. 2013. *A very short, fairly interesting and reasonably cheap book about qualitative research*. 2. ed. London: SAGE.
- Skeggs, B. 2009. The moral economy of person production: the class relations of self performance on "reality" television. *The Sociological Review* 57(4): 626–644.
- Smith, K. 2012. Producing governable subjects: Images of childhood old and new. *Childhood* 19(1): 24–37.
- Sotirin, P., Buzzanell, P. M. och Turner, L. H. 2007. Colonizing family: A feminist critique of family management texts. *Journal of Family Communication* 7(4): 245–263.
- Sveningsson, S. och Alvesson, M. 2010. *Ledarskap*. Malmö: Liber.
- Svenska skolidrottsförbundet. 2003. *Ung ledare*. Farsta: SISU idrottsböcker.
- Svenska skolidrottsförbundet. 2013. *Unga leder unga: en handbok för unga ledare inom idrotten*. Stockholm: SISU idrottsböcker.
- Thorell, G. 2015. *Ledarskap för unga i ridporten*. Stockholm: SISU idrottsböcker.
- Tonårsbossen*. 2013. Meter Television.
- Tourish, D. 2013. *The Dark Side of Transformational Leadership: a Critical Perspective*. London: Routledge.
- Tourish, D. 2014. Leadership, more or less? A processual, communication perspective on the role of agency in leadership theory. *Leadership* 10(1): 79–98.
- Trondman, M. 2005. *Unga och föreningsidrotten: en studie om föreningsidrottens plats, betydelser och konsekvenser i ungas liv*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Turmel, A. 2008. *A Historical Sociology of Childhood: Developmental Thinking, Categorization, and Graphic Visualization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Walker, C. 2017. Tomorrow's leaders and today's agents of change? Children, sustainability education and environmental governance. *Children & Society* 31(1): 72–83.
- Winterhoff, M. 2014. *Hvorfor bliver vores børn små tyranner?* Risskov: Plurafutura.

Nätsidor

- Webb 1. DRG – Brand Page: <http://www.drg.tv/Brand/11969/teenage-boss-format> (170629).
- Webb 2. NRK TV – Teenage Boss: <https://tv.nrk.no/serie/teenage-boss> (170629).
- Webb 3. Skolidrottsförbundet: <http://www.skolidrott.se> (170629).
- Webb 4. «Teenage Boss» solgt til USA og England – VG: <http://www.vg.no/rampelys/tv/teenage-boss-solgt-til-usa-og-england/a/10079663/> (170629).
- Webb 5. The Boss Baby DreamWorks Animation: <http://www.dreamworks.com/thebossbaby> (170629).

David Cardell är lektor i barn- och ungdomsvetenskap vid Stockholms universitet. Forskningen om barns ledarskap genomfördes under en period med anställning som postdoktor vid Karlstads universitet, med inriktning mot barn, pedagogiskt arbete och sociologiska studier. Cardell disputerade år 2015 i barnstudier vid Linköpings universitet (tema Barn). Nuvarande forskning handlar om bland annat konsumtionssamhälle och barndom. Aktuella publikationer innefattar *The Ontological Choreography of (Good) Parenthood* (2017) med A. Sparrman, A-L. Lindgren och T. Samuelsson i antologin *Doing Good Parenthood* samt avhandlingen *Family Theme Parks, Happiness and Children's Consumption: From Rollercoasters to Pippi Longstocking* (2015).

David Cardell, Stockholms universitet, Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen, SE- 106 91 Stockholm, Sverige. E-mail: david.cardell@buv.su.se